

УДК 332.146

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ

**Р.В. Пинда, кандидат економічних наук, доцент, докторант.
Інститут регіональних досліджень Національної академії наук України, м. Львів.**

© Пинда, Р.В., 2014.

Стаття отримана редакцією 30.01.2014 р.

Вступ. Цільовими орієнтирами вітчизняних стратегій та програм стали збільшення обсягів будівельних робіт і послуг, введення в експлуатацію житла, приміщень для освітніх, лікарняних та інших закладів соціальної сфери, забезпечення їх доступної вартості, поліпшення інвестиційної, інноваційної, фінансової й інтелектуально-кадрової забезпеченості вітчизняних підприємств та організацій будівельної сфери. Позитивним вважаємо й те, що законодавці та представники органів державного управління (зокрема найвищого ешелону влади) усвідомлено потребу і здійснили організаційні заходи, спрямовані на усунення більшості істотних та системних недоліків інституціонального середовища комерційної господарської діяльності у будівництві.

Розвиток регіональних будівельних кластерів на посткризовому етапі еволюції регіональних економік є об'єктивною необхідністю, оскільки дозволяє забезпечувати розширене відтворення ресурсного потенціалу за рахунок інвестицій у перспективні напрями економічної діяльності та високої їх ефективності на основі синергетичного ефекту й економії на масштабах діяльності; збільшувати обсяги фінансово-господарської діяльності суб'єктів реального сектора економіки шляхом підвищення якості продукції та послуг, оптимізації витрат і цінової політики, поліпшувати параметри життєздатності та економічної безпеки суб'єктів будівельного і промислового комплексів, диверсифікації їх діяльності та створення належних передумов для подальшого розвитку.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Постійну увагу до проблематики здійснення державної політики й управління у сфері будівництва виявлено в наукових працях багатьох дослідників, серед яких О. Беляєв, В. Василенко, В. Геєць, Г. Іванов, В. Куйбіда, Л.О. Лігоненко, С.Ю. Медведєв, Н.Б. Паліга, П. Рогожин, Е. Уткін, О. Чернявський та інші, що свідчить про актуальність досліджень у цьому напрямі.

Проблемою виникнення й розвитку кластерних об'єднань займалися відомі науковці, як зарубіжні (М. Портер, М. Енрайт, С. Розенфельд, Д. Якобс, Е. Леммер, Ж. Мингальова, П. Самуельсон), так і вітчизняні В. Базилевич, Т. Васильців, М. Войнаренко, Я. Жаліло, Ю. Пинда, В. Савенко, С. Соколенко, О. Шевчук, С. Мочерний, В. Федоренко, А. Мельник та інші). Вони зробили вагомий внесок у розвиток теорії та практики кластеризації економіки, проте на сьогодні актуальним залишається регіональний аспект розвитку будівельних кластерів, що переконує у своєчасності й важливості обраної теми досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є розроблення рекомендацій щодо створення концепції розвитку будівельних кластерів на регіональному рівні.

Метою статті є узагальнення негативних наслідків недостатньо ефективного регулювання сфери будівництва в Україні та науково-теоретичне обґрунтування концептуальних підходів до формування регіональної політики в будівельній галузі в Україні на регіональному та місцевому рівнях.

Основний матеріал і результати. Розвиток регіональних будівельних комплексів у сучасних умовах потребує більш досконалих механізмів управління, здатних не лише критично якісно поліпшити фінансово-економічний стан галузі та збільшити обсяги будівельних

робіт, але й об'єднувати, генерувати та підтримувати розвиток суміжних видів економічної діяльності й поліпшувати якість життя населення.

Зі свого боку представники влади, відповідальні за розвиток регіональних будівельних кластерів, повинні визначитися з потенційними перспективами їх створення, стратегією функціонування, концепцією формування й залучення необхідного інвестування; оцінити потенційних учасників кластера, створити відповідну інфраструктуру, впровадити інтеграційні інструменти взаємодії та сформувати організаційні механізми функціонування і розвитку.

В економічній літературі можна віднайти певний досвід дослідження проблем управління розвитком кластерних структур на регіональному рівні. Так, у праці [1, с. 590 – 591] серед головних його завдань визначено розробку десятирічної програми підвищення конкурентоспроможності економіки на основі кластерної моделі, вдосконалення законодавства щодо функціонування кластерів, створення механізму консультування та обміну досвідом, моніторингу і підтримки мережевих структур у регіонах, утворення науково-методичної ради з питань нових мережевих виробничих систем на основі кластерів, підготовку відповідних фахівців, вдосконалення системи статистичного збору даних відносно діяльності кластерів, розробку і реалізацію галузевих та міжрегіональних програм кластеризації економіки, сприяння залученню зовнішніх і внутрішніх інвестицій у кластерні утворення, популяризацію принципів довіри, кооперації та громадської згоди.

Як доводить за результатами власних дослідженнях С. Іщук, регіональна політика становлення і розвитку кластерів потребує розв'язання таких завдань, як визначення за результатами моніторингу соціально-економічного розвитку регіону пріоритетів у формуванні регіональних виробничих та спеціалізованих кластерів, підготовка регіональних програм створення високотехнологічних кластерів інноваційного типу, заохочення ініціативи приватного сектора в розвитку кластерів шляхом поліпшення організації партнерських відносин їх учасників, надання технічної та інформаційної підтримки, поширення інформації про кластери в діловому середовищі регіону [2, с. 210 – 211].

Беззаперечно, що реалізація заходів, спрямованих на досягнення цих та інших завдань, сприятиме формуванню і розвитку територіальних інтегрованих систем у будівництві регіонів України. Проте відомо й те, що компетенції регіональних і місцевих органів державного управління в Україні є значно меншими, ніж у центральних органів влади, які можуть регулювати вказані процеси із застосуванням податкової, інноваційно-інвестиційної, амортизаційної політики, бюджетного фінансування та кредитування тощо. Крім того, за рахунок істотної централізації бюджетних ресурсів на сьогодні значно обмеженими є й фінансові можливості більшості адміністративних одиниць.

Відтак важливо розробити систему стратегічних завдань регіональної політики розвитку будівельних кластерів з одночасним поєднанням принципу фокусування на найбільш дієвих та необхідних заходах і принципі охоплення всіх необхідних умов та функціональних напрямів і сфер підтримки їх становлення й розвитку.

У цьому контексті варто врахувати підхід А. Асаула. Науковець дійшов висновку, що заради життєствердження і подальшої стійкої життєздатності кластера як самодостатньої, успішної та ефективної організації необхідна наявність таких базових умов, як наявність ініціативи, розроблення й упровадження інновацій, поширення інформації, залучення інвестицій, інтегрування та забезпечення інтересів його учасників [2].

Але, на думку автора, послідовність реалізації стратегічних завдань регіональної політики розвитку регіональних будівельних кластерів має бути дещо іншою. Передусім органам влади необхідно ініціювати процес створення пілотних структур, після чого забезпечивши їх та наступних об'єднання, що створюватимуться, необхідною мотивацією (інтересом) до діяльності. Наступний етап має стосуватися забезпечення обґрунтованих обсягів інвестиційної підтримки, за яким слідує формування основ інтеграції учасників кластерів. У процесі функціонування учасники територіальних інтегрованих систем потребують створення єдиного інформаційного простору. Уже після сформованості цих елементів до системи інтегруються інноваційні структури. Крім послідовності, важливо визначитися й з пріоритетними завданнями, що потребують досягнення на відповідному етапі регіональної політики (рис. 1).

Рис.1. Послідовність реалізації стратегічних завдань регіональної політики розвитку регіональних будівельних кластерів в Україні (розроблено автором)

Як уже зазначалося, автор переконаний, що вітчизняні пілотні будівельні кластери мають створюватися, фінансуватися та всебічно підтримуватися виключно регіональними органами влади (за обумовлених механізмів та обсягів часткового фінансування з державного бюджету). Виняток можуть становити ті регіони України, де в найближчий період часу виникне достатня приватна ініціатива у цій сфері, щодо чого очікування більшою мірою песимістичні.

Лише таким чином може проявитися державне ініціювання як необхідний імпульс подальшого створення і розвитку регіональних будівельних кластерів. Позитивний досвід підвищення ефективності господарювання, а також наочні переваги синергізму спонукатимуть й інші підприємства будівництва та його інфраструктури до створення нових територіальних інтегрованих систем і участі в них. В іншому випадку їх ринковий і конкурентоспроможний потенціал зменшуватиметься.

Утім, започаткування діяльності пілотних кластерів потребує розроблення й імплементації організаційно-економічного механізму. У праці А. Петрова функціональна модель формування і розвитку будівельного кластера складається із шести блоків: 1) формування концепції кластера; 2) потенційні учасники; 3) створення умов; 4) реалізація програм; 5) контроль; 6) аналіз та корегування (рис.1). Проте, очевидним недоліком підходу науковця до побудови організаційно-економічного механізму будівельних кластерів є відсутність усвідомлення чи не найважливішого аспекту їх створення – оргструктури управління, характеру відносин між учасниками й організаційно-правової форми і форми власності координаційної ради кластера.

Без вирішення цих питань та їх чіткої регламентації у рішеннях і положеннях органів регіональної та місцевої влади абсолютно недоцільно очікувати подальших етапів створення і розвитку регіональних будівельних кластерів в Україні.

З погляду на зазначене видається найбільш доцільним використання двох підходів до визначення організаційно-юридичного підґрунтя функціонування та управління регіональними будівельними кластерами. Так, на етапі ініціації при створенні територіальних інтегрованих будівельних систем більшою мірою за рахунок державних і/чи комунальних витрат з метою посилення контролю за їх ефективністю може бути обрана структура, відображена на рис. 2.

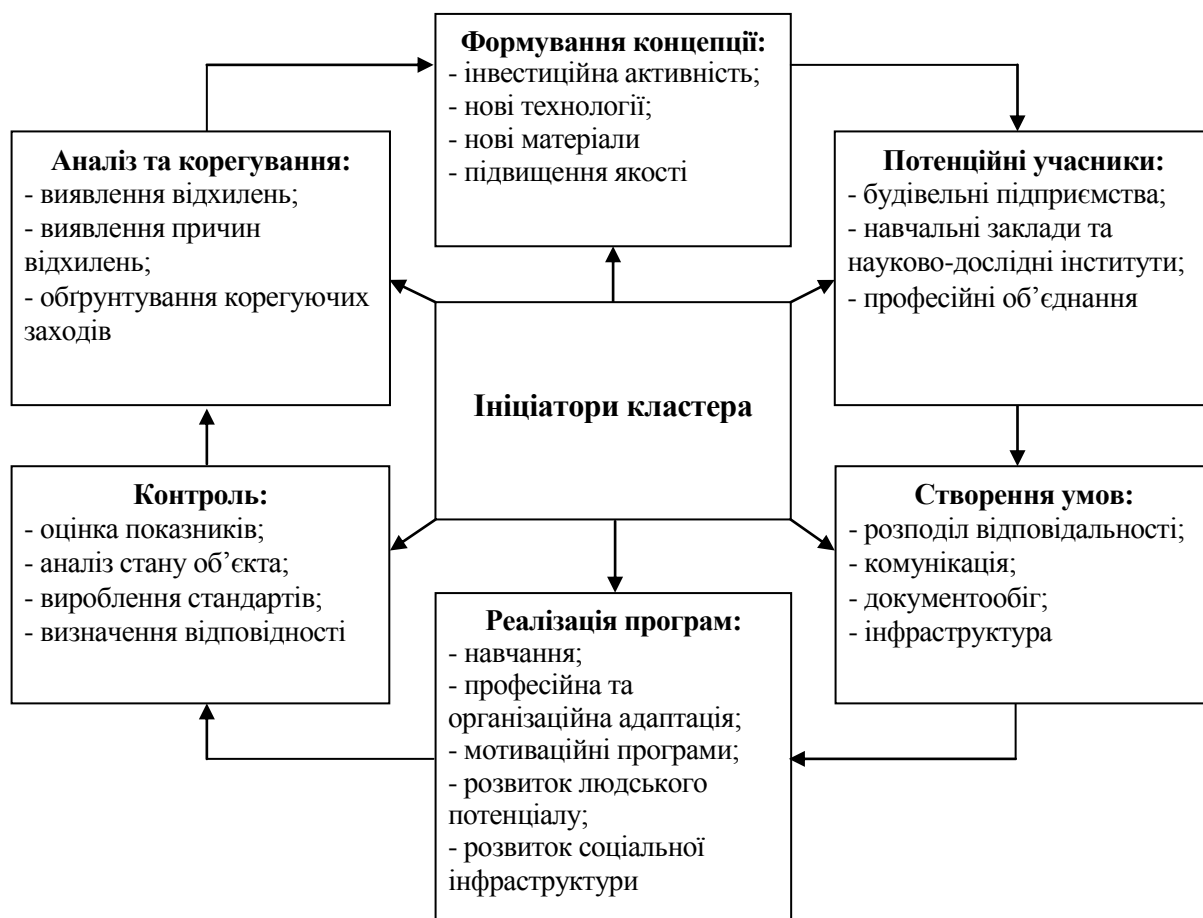

Рис. 2. Функціональна модель організаційно-економічного механізму формування і розвитку будівельного кластера

Складено за роботою: [4, с. 104].

Інвестиційна підтримка на різних етапах становлення регіональних будівельних кластерів може бути державною, приватною чи державно-приватною, здійснюватися через різні фінансові інституції (асоціації, венчурні фонди, фонди прямих інвестицій, корпоративні венчурні інвестори, інвестиційні компанії, банки), передбачати пряме (здебільшого податкове) та опосередковане стимулювання (через інвестиційні й амортизаційні пільги).

Інституціональною основою створення і функціонування інвестиційно-інноваційних площадок може виступати технопарк як система навчальних, науково-дослідних, інвестиційних та інноваційних комплексів, що забезпечують адаптивну підготовку висококваліфікованих працівників, інженерно-технічного персоналу для будівельної галузі регіону, виконання науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт і їх комерціалізації.

Висновки. Отже, регіональна політика розвитку регіональних будівельних кластерів являє собою сферу діяльності з управління економічними, фінансовими, інвестиційними, соціальними, науково-технічними, виробничими, екологічними та іншими аспектами системного створення, а також дієвого й ефективного розвитку мережі територіальних інтегрованих структур (кластерів) та інституціонального забезпечення їх функціонування відповідно до державної концепції, стратегічних і тактичних планових (програмних) документів. Її головною метою є створення умов для взаємовигідної (для учасників кластера, працівників, суспільства, галузі, національного господарства та держави) інтеграції підприємств будівельної сфери й елементів функціональної та допоміжної інфраструктури з метою максимальної реалізації економічного потенціалу галузі на регіональному рівні, забезпечивши таким чином істотний внесок у зміцнення конкурентоспроможності національної економіки.

Першочерговими заходами для досягнення цього стратегічного завдання є формування нормативно-правової, нормативно-методичної та нормативно-технічної бази реалізації регіональних програм розвитку будівельних кластерів, розроблення механізму інфраструктурного забезпечення, реконструкція діючих виробництв будівельних матеріалів, конструкцій і комплектуючих для забезпечення планових завдань зі зростання обсягів будівельних робіт та послуг, розвиток інвестиційних і фінансових інструментів, організація підготовки та перепідготовки кадрів, стимулювання впровадження нових технологій у будівельному комплексі регіону.

До механізмів, що можуть застосовуватися при реалізації регіональної політики розвитку будівельних кластерів належать: популяризація інтегрованих систем, організаційні заходи влади, забезпечення інформаційного обміну, державне фінансування проектів, сприяння у формуванні мереж співробітництва, усунення бюрократичних перешкод співпраці, ресурсне забезпечення діяльності кластерів та їх учасників, сприяння розвитку технопарків і бізнес-інкубаторів.

Зауважимо, що наступним етапом (після кластеризації) національного проекту розвитку будівельної галузі має стати системне міжрегіональне будівельне співробітництво.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна регіональна політика України: монографія / за ред. З.С. Варналя. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
2. Ішук, С.О. Кластеризація економіки: зарубіжний досвід у контексті перспектив для України / С.О. Ішук // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів: – зб. наук. праць. – Вип. 3 (71) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: відп. ред. Є.І. Бойко. – Львів, 2008. – С. 209 – 2012.
3. Асаул, А.Н. Закономерности и тенденции развития современного предпринимательства: Кластеры – сетевые территориальные. – Интернет-ресурс Адміністративно-управлінського порталу [Режим доступу] : <http://www.aup.ru/books/m76/>.
4. Петров, А.А. Организационно-экономические аспекты формирования строительных технопарков / А.А. Петров – Экономические науки. – № 3. – М.: РАЭ, 2012. – С. 103 – 105.
5. Лапшина, Е.Е. Инновационные подходы к организации логистического отраслевого строительного кластера как фактора экономического развития Калужской области / Е.Е. Лапшина – Отраслевая экономика. – № 3. – М.: УЭКС, 2012. – С. 46 – 52.

УДК 332.146

Пинда Ростислав Володимирович, кандидат економічних наук, доцент, докторант. Інститут регіональних досліджень Національної академії наук України, м. Львів. **Регіональна політика розвитку будівельних кластерів**. Розглянуто проблеми функціонування та розвитку будівельних підприємств у регіонах України через недосконалість інституціонального середовища галузі, надмірність державного контролю, прогалини у вітчизняному законодавстві та існуючій системі державної підтримки. Обґрунтовано необхідність визначення цільових орієнтирів вітчизняних стратегій і програм формування та розвитку регіональних будівельних кластерів.

Ключові слова: регіональна політика, регіональні будівельні кластери, інституціональне середовище, державний контроль, розвиток галузі.

УДК 332.146

Пинда Ростислав Владимирович, кандидат экономических наук, доцент, докторант. Институт региональных исследований Национальной академии наук Украины, г. Львов. **Региональная политика развития строительных кластеров в Украине**. Рассмотрены проблемы функционирования и развития строительных предприятий в регионах Украины из-за несовершенства институциональной среды отрасли, избыточности государственного контроля, пробелов в отечественном законодательстве и существующей системе государственной поддержки. Обосновывается необходимость внедрения целевых ориентиров отечественных стратегий и программ по формированию и развитию региональных строительных кластеров.

Ключевые слова: региональная политика, региональные строительные кластеры, институциональная среда, государственный контроль, развитие отрасли.

UDC 332,146

Rostislav V. Pinda, PhD, Associate Professor, postdoctoral student of the Institute for Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv. **Regional policy of building clusters development in Ukraine**. The problems of functioning and development of construction enterprises in the regions of Ukraine are analyzed. The problems are caused by the imperfect institutional environment sector, government overmanagement, imperfections and gaps in the national legislation and poor government support. The necessity of introducing targets for national strategy and programs for creation and development of regional building clusters.

Keywords: regional policy, regional building clusters, institutional environment, government control, development of the industry.